

examined on the example organization of role plays and mini master class in a virtual trip, scientific conversation, discussions with exercises-riddles, artistically creative, partly searching, project tasks with integrative technicians (inversion, decoupage, sketch, spreay-art), which are instrumental in activation of inter subject experience of teenagers on the basis inter subject in groups, judges.

Keywords: creative activity of teenager's general school, interactive technologies, optical illusions, employments and measures, is on a fine art.

УДК 37.015.31:371.135

Сергіонова Е. Н.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ХУДОЖНИКА-ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається готовність випускників ХГФ до здійснення розвивального аспекту художнього навчання і творчої організації навчально-виховного процесу як взаємозв'язок трьох основних компонентів: мотиваційного, ціннісного та операційного. Дано якісні характеристики рівнів сформованості показників кожного з компонентів готовності майбутнього вчителя до розвивального аспекту педагогічної діяльності. Розглядаються можливості розвитку творчого мислення школярів на заняттях образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайні. Запропоновано гнучку структуру організації навчального процесу з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу.

Ключові слова: вища освіта; творче мислення; креативна особистість; майбутні художники-педагоги; критерії готовності; особистісно-орієнтований підхід.

Психологія виділяє вроджені і набуті здібності, в тому числі і до творчості. Проте необхідно визначити, як саме здобуваються нові здібності до творчості, і яка роль педагога в цьому процесі. Вчені та педагоги констатують той факт, що діти молодшого шкільного віку мають розкуту фантазію і частіше проявляють оригінальність і полenezалежність в своїх роботах з образотворчого мистецтва та художньої праці, як і в інших видах діяльності. З 11-12 років, а то й набагато раніше, намічається спад творчої активності школярів і з'являється стійка тенденція до наслідування і копіювання. Цей феномен пояснюється бажанням підлітків бути "як дорослі". Ми бачимо основну причину цього явища в тому, що педагогам не вдається зміцнити і розвинути паростки природної дитячої здатності і потреби творчо мислити і діяти. Не створюються умови, що сприяють формуванню усвідомленого і цілеспрямованого творчого мислення підлітків, яке необхідно довести до рівня відповідного їх актуальним потребам у цьому віці. Найважливішу роль у вирішенні цієї проблеми ми бачимо як у вихованні творчої особистості самого педагога, так і в опануванні ним методикою формування і розвитку творчого мислення учнів різного віку. Для цього, в першу чергу, потрібно усвідомити необхідні психолого-педагогічні умови та якісні характеристики рівнів розвитку здатності до творчого мислення. Тільки тоді можна поетапно розвивати, тобто цілеспрямовано підвищувати рівень творчого мислення і дії школярів.

Метою запропонованої **статті** визначено: виявити можливості здійснення розвивального аспекту навчально-виховного процесу на заняттях художнього циклу при умові організації його за основними принципами професійної проектно-художньої діяльності; визначити необхідні знання, вміння та якості особистості майбутнього художника-педагога, здатного керувати навчально-творчою роботою дітей.

До проблеми творчого розвитку особистості звертались в своїх працях Дж. Рензулле,

К. Тейлор, Е. Торренс, Д. Чернілевський, Х. Ортега-і-Гассет, О. Отич, Е. Де Боно, С. Рубінштейн, І. А. Зезюн, В. А. Моляко, В. А. Роменець, І. Іттен, В. А. Сластьонін та ін. Розглядаючи креативність як ціннісно-особистісну будівничу категорію (О. Морозов, Д. Чернілевський), характеристику дивергентного мислення (Дж. Гілфорд, О. Тихомиров), інтелектуальну активність (Д. Богоявленська, Л. Єрмолаєва-Томіна), інтегровану якість особистості (Я. Пономарьов), психогенетичну властивість, "корелят" творчості (Г. Адлер, С. Хокінг), вчені єдині у визначенні її невід'ємною складовою людської духовності й умовою творчого саморозвитку особистості, що є суттєвим резервом її самоактуалізації й виражається не стільки в багатоманітності знань особистості (як соціально закріплених стереотипів, втілених у правилах та законах), скільки у сприйнятливості, чутливості до проблем, відкритості до нових ідей та схильності руйнувати чи змінювати стійкі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних й незвичайних рішень різноманітних проблем [8].

На думку А. Маслоу сучасні проблеми вищої освіти не можна вирішити без актуалізації і розвитку внутрішнього потенціалу людини, її індивідуальних здібностей. К. Роджерс виділяє провідні принципи особистісно-орієнтованого підходу, які визначають "нову філософію освіти" [2].

Сучасні теорії мотивації поділяються на дві категорії – змістовні та процесуальні [3]. При теоретико-практичній підготовці майбутніх учителів до розвиваючого аспекту трудового навчання і творчої організації навчально-виховного процесу з'явилась необхідність виявити взаємозв'язок всіх компонентів готовності.

Ще й досі на розвиток творчого мислення школярів на заняттях художньої праці звичайно дивляться як на бажану мету, яку можна досягнути лише випадково, або само собою [4]. В Україні ще не існує достатньо розробленої і поширеної практичної методики підготовки майбутніх учителів, здатних організувати продуктивну навчально-творчу діяльність учнів на уроках художньої праці, по типу професійної роботи дизайнерів.

Проектування професійної моделі художника-педагога, який буде керувати навчально-творчою діяльністю школярів на уроках образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайну, обумовлюється, перш за все, змістом та спрямованістю цієї діяльності.

Постійне вдосконалення шкільних програм трудового навчання, доповнення їх змісту, введення нових форм керування навчально-виховним процесом потребує від майбутніх учителів багатьох знань у різних галузях виробництва і вміння творчо ставитися до своєї професії.

Професіоналізм педагога передбачає особливу освіченість, особну культуру і бачення всього комплексу предметів естетичного циклу як цілісної системи: умов, принципів, знань, умінь та психолого-педагогічних вимог до організації навчально-творчого процесу.

Успішна діяльність художника-педагога значною мірою обумовлена характером його мотивації, широтою художнього мислення та рівнем ціннісних орієнтацій. Модель художника-педагога синтезує психолого-педагогічний, змістовний, організуюче-керувальний, творчий та естетичний аспекти діяльності.

Сутність педагогічної творчості окреслює комплекс вимог до сучасного фахівця у поєднанні моделі діяльності, моделі особистісних якостей та моделі перспективного розвитку спеціальності.

Майбутньому вчителю необхідна підготовка, яка перетворює діяльну основу самої його особистості, здатної самостійно будувати процес навчання, виховання та розвитку дітей, на двох основоположних принципах творчості: постійно генерувати нові ідеї та знаходити шляхи їх реалізації.

Такий погляд на роль педагога у навчально-виховному процесі привів до нового

підходу у виборі змісту методики художнього навчання, який базується на принципах професійної проектно-художньої діяльності. Для підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, здатних вирішувати творчі завдання, необхідно було організувати навчально-творчу роботу студентів ХГФ на заняттях образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайну теж на основі принципів проектно-художнього підходу.

Його змістова складова становить цілісну систему знань, умінь та цілеспрямованих дій по організації продуктивної роботи учнів. Педагогічні вимоги до організації проектно-художньої діяльності визначені побудовою всього навчально-творчого процесу на базі трьох основних принципів:

- діалектична єдність форми та змісту (утилітарного та естетичного);
- альтернативність рішень;
- осмисленість та цілеспрямованість творчого пошуку.

Формування (виникнення) і розвиток креативних здібностей можливі лише за наявності певних якостей особи (допитливість, цілеспрямованість, воля і т. п.). Феномен виникнення і розвитку творчих здібностей проявляється лише в процесі активної всебічної і цілеспрямованої продуктивної діяльності. Він супроводжується підвищенням гостроти відчуттів людини (наприклад, естетичних: відчуття міри, відчуття кольору, пропорцій і т. п.), розвитком загальних здібностей (аналітико-синтетичне мислення, пам'ять, швидкість реакцій і ін.). Кожен рівень розвитку творчих здібностей і певна спрямованість діяльності породжує якісно нові властивості особистості у вигляді творчих здібностей і ціннісних орієнтацій більш високого рівня. Поступово збагачення і сходження від початкового рівня невеликих новацій і суб'єктивно значущих відкриттів до вищих ступенів дає можливість досягнути рівня створення об'єктивно нового, такого, що не існувало раніше.

Процес виявлення і розвитку творчого потенціалу особистості багатогранний. Він залежить від безлічі взаємозв'язаних чинників, протікає нерівномірно з тимчасовими підйомами і спадами. За наявності певних задатків творчі здібності виявляються в процесі активної життєдіяльності та під впливом цілеспрямованого навчання, виховання і самоутворення особи.

Стосовно навчальної проектно-художньої діяльності ми умовно виділяємо п'ять рівнів розвитку творчих здібностей:

- (0) рівень – "репродуктивний" (що попереджує);
- (1) рівень – "дослідницький" (початковий);
- (2) рівень – "комбінаторний" (середній);
- (3) рівень – "перетворювальний" (достатній);
- (4) рівень – "винахідницький" (високий).

Вищі рівні розвитку здібності до творчості не виключають попередні, базуються на них, включають їх як необхідні складові елементи.

В процесі навчання широко використовуються наступні форми і методи стимуляції творчого розвитку особистості студента:

- проблемний виклад теоретичного матеріалу;
- широке застосування евристичних методів і заснованих на їх принципах стратегій і тактик пошуку нових рішень;
- системи регулярного творчого тренінгу, що включають цілий ряд спеціальних прийомів;
- творчі ігри.

Використовуються форми самоперевірки, самоаналізу і опанування. Такий підхід до оцінки знань підвищує активність й інтерес до досягнень товаришів і особисту зацікавленість в результатах виконуваної роботи, допомагає формуванню у студентів

адекватної самооцінки. Обговорення курсових робіт і виставок допомагає студентам усвідомити свої актуальні досягнення, творче зростання і перспективні можливості.

Розвиненість творчих здібностей студентів характеризується наступними якостями – оригінальність, полenezалежність, продуктивність – і виявляється в:

- рівні узагальнення і широти перенесення знань і вмій;
- спрямованості пошуку і дивергенності мислення;
- ступені подолання інерції (здатність переключення);
- якості селекції (відбору);
- характері та ступені збагачення обраного варіанту рішення;
- оригінальності ідей і полenezалежності (стійкості до дії стереотипів).

Практичні завдання і вправи припускають можливість поетапного формування самостійного творчого ставлення студента до здійснення проектно-художньої і організаційної діяльності. Кожна тема курсу включає репродуктивні та творчі завдання. Студентові надається можливість обирати вид завдання, відповідний його технічній підготовленості і рівню розвитку творчих здібностей, тобто почати вивчення теми з доступного йому ступеня. У разі невдачі (наприклад, при невідповідності претензій і реальних можливостей) він може обрати варіант завдання, який припускає детальнішу допомогу викладача, а, з а умови набуття необхідних навичок самостійно виконати складніше (з погляду творчості) завдання тієї ж теми. Таким чином, для кожного студента створюється можливість співвідносити рівень своїх претензій з результатами, які реально досягаються. Це допомагає йому формувати адекватну самооцінку і розвиватися відповідно до індивідуальних особливостей.

Для визначення рівнів загальної готовності випускників до розвитку творчих здібностей школярів на уроках естетичного циклу необхідно дати якісні та кількісні характеристики показників кожного критерію виділених компонентів. Наводимо характеристики високого рівня сформованості показників.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників мотиваційного компонента готовності.

Високий рівень:

- у мотиваційній сфері особистості студента домінують широкі соціальні мотиви (професійні, науково-пізнавальні, боргу тощо);
- особистісна центрація вчителя спрямована, в першу чергу, на інтереси дитини;
- майбутній учитель усвідомлює значимість вирішення розвивальних завдань у навчально-виховному процесі і, зокрема, розвитку творчих здібностей школярів, що виражається в нагальній потребі в напруженій творчій праці, прагненні до збагачення і зміни характеру навчально-виховної роботи;
- мотиви творчої діяльності орієнтовані на досягнення, характеризуються високою стійкістю, силою і дієвістю і мають позитивне емоційне забарвлення.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників ціннісного компонента готовності.

Високий рівень:

- в оцінному механізмі студента представлена сформована система ціннісних орієнтацій, які висловлюються аргументовано у словесній формі та підтверджуються результатами практичної діяльності;
- майбутній учитель має високоморальні якості особистості та духовне багатство;
- критично оцінює себе з точки зору відповідності ідеалам; володіє високою естетичною культурою, реагує на естетичні властивості предметів і явищ, виявляє розвинений естетичний смак, розрізняє основні особливості організації художньої форми; естетично активний;

- критично оцінює себе з точки зору відповідності суспільним вимогам, усвідомлює позитивні та негативні сторони свого характеру і якості особистості, адекватно оцінює свої творчі здібності і результати власної діяльності; здійснює постійний контроль.

Якісна характеристика рівнів сформованості показників операційного компонента готовності.

Високий рівень:

- у студента сформована цілісна система наукових знань про закономірності формування особистості школяра, про шляхи виявлення та розвитку його творчих здібностей;

- студент має високий рівень розвитку інтелекту та творчих здібностей, завжди прагне самостійно вирішувати завдання, що стоять перед ним;

- володіє навичками різноманітної художньої діяльності;

- виявляє неабиякі організаторські якості.

Отже, виховання творчо-мислячого фахівця є актуальною проблемою сучасної освіти. Рішення цієї проблеми в процесі викладання образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайну потребує, насамперед, виявлення основних якостей креативної особистості майбутнього учителя, здатного організувати успішну навчально-творчу діяльність школярів на уроках естетичного циклу. Щоби дослідити динаміку становлення креативної особистості студента, потрібно також визначити умови та рівні розвитку творчих здібностей. Це дозволяє усвідомити відповідність наявного творчого рівня випускника конкретним професійним та життєвим потребам. Розроблені нами методи виховання творчо мислячого художника-педагога на заняттях образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайну враховують логіку професійного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва, сприяють удосконаленню навчально-виховної діяльності в педагогічних університетах відповідно до вимог євроінтеграційних процесів.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи з реалізації проектно-художнього підходу в художній підготовці студентів ХГФ підтвердили вихідні положення гіпотези, показали реальні можливості цілеспрямованого формування професійної готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей школярів на уроках образотворчого мистецтва і дозволили зробити основні висновки – готовність майбутніх учителів до розвивального аспекту художньої діяльності набуває цілісного й універсального характеру, якщо організація художньої підготовки у ВНЗ будується на основних принципах проектно-художньої діяльності та має певний зміст і структуру.

Сучасне тлумачення мети виховання пов'язане з поверненням до особистості дитини, визначенням її суб'єктом педагогічного процесу, урахуванням особливостей реального розвитку кожного учня. Цілком виправдано, коли педагогічна цінність певної технології виховання вимірюється за параметром особистісної зорієнтованості. Саме в центрі особистісно-орієнтованого виховання й знаходиться особистість вихованця та вихователя [2].

Інноваційний характер пропонованої методики полягає в організації навчально-творчого процесу на базі принципів особистісно-орієнтованого підходу. Тобто забезпечення можливості кожному студенту опанувати навчальний матеріал і розвивати свої творчі здібності відповідно попередньому досвіду, динаміці формування особистості та педагогічним умовам, що склалися.

При визначенні чотирьох рівнів готовності випускників до розвитку творчих здібностей школярів на уроках образотворчого мистецтва ми враховували потенційні можливості розвитку показників кожного критерію. Різні показники критеріїв виділених компонентів готовності при їх тісному взаємозв'язку і взаємозалежності мають не однакову значимість для формування загальної готовності студента до зазначеної

діяльності. Тому досягнуті рівні сформованості показників у різних поєднаннях припускають різні потенційні можливості подальшого розвитку. Так, при високому рівні сформованості показників критеріїв мотиваційного та ціннісного компонентів достатній рівень сформованості операційного компонента може розвинути до високого. Тобто, студент, який володіє зрілою і розвинутою мотиваційною сферою особистості, зі сформованою системою ціннісних орієнтацій і адекватною самооцінкою, який має потребу в творчості, зможе в майбутньому самостійно систематизувати отримані знання та розвивати свої творчі здібності.

Перспективи подальшої розробки інноваційних методик розвитку творчих здібностей майбутніх учителів на заняттях образотворчого мистецтва, ДПМ та дизайну вбачаються у цілеспрямованому розвитку латерального мислення, у поширеному використанні сучасних засобів виховання креативної особистості та у більш досконалому оволодінні евристичними методами.

Подальшим напрямком розвитку розглянутої теми буде дослідження питань розробки змісту і структури художньої діяльності школярів різних класів з позиції проектно-художнього підходу, визначення шляхів удосконалення організації позакласної роботи учнів у плані виявлення виховних та розвиваючих можливостей предметів естетичного циклу.

Використана література:

1. *Белухин Д. А.* Личностно-ориентированная педагогика в вопросах и ответах : [учебное пособие] / Д. А. Белухин. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2006. – 312 с.
2. *Бех І. Д.* Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія / Іван Дмитрович Бех. – К. : Вища школа, 2000. – С. 33-36.
3. *Гольда А. Б.* Формування системи мотивації та стимулювання трудової діяльності з орієнтацією на кінцевий результат / А. Б. Гольда // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – Вип. № 9 (64). – К., 2006. – С. 158-162.
4. *Де Боно Э.* Латеральное мышление / Боно Де Э. – СПб. : Питер Паблишинг, 1997. – 320 с. – (Серия "Мастера психологии").
5. *Джонс Дж. К.* Методы проектирования : пер. с англ. – [2-е изд., доп.] / Джонс Дж. К. – М. : Мир, 1986. – 375с.; ил.
6. *Кудрявцева М. Е.* Развитие творческих способностей личности в контексте подготовки специалистов по связям с общественностью / М. Е. Кудрявцева. – М. : Директ-Медиа, 2014. – 202 с.
7. *Маслоу А.* Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 479 с.
8. *Морозов А. В.* Креативная педагогика и психология : учеб. пособие / А. В. Морозов; Д. В. Чернилевский. – М. : Академический Проект, 2004. – 2-е изд. испр. и доп. – 560 с.
9. *Роджерс Н.* Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопр. психол. – 1990. – № 1. – С. 164-168.
10. *Серпионова Э. Н.* Развитие творческих способностей студентов при изучении курсов ДПИ и дизайна // Изобразительное искусство в системе образования (материалы международной научно-практической конференции) / Э. Н. Серпионова. – Витебск : УО ВГУ им. П. М. Машерова, 2006. – С. 260-265.
11. *Сластенин В. А.* Формирование творческой личности будущего учителя / В. А. Сластенин // Сов. Педагогика. – 1975. – № 1. – С. 83-93.
12. *Тургель В. А.* Творчество и творческие способности в младшем школьном возрасте / В. А. Тургель. - СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2012. – 169 с.
13. *Хекхаузен Дж.* Мотивация и деятельность : пер. с нем. / Дж. Хекхаузен. – М. : Педагогика, 1986. – Т. 2. – 392 с.

Серпионова Э. Н. Формирование личности художника-педагога в системе высшего образования.

В статье рассматривается готовность выпускников ХГФ к осуществлению развивающего аспекта художественного обучения и творческой организации учебно-воспитательного процесса как взаимосвязь трех основных компонентов: мотивационного, ценностного и операционного. Даны качественные характеристики уровней сформированности показателей каждого из компонентов готовности будущего учителя к развивающему аспекту педагогической

деятельности. Рассматриваются возможности развития творческого мышления школьников на занятиях изобразительного искусства, ДПМ и дизайна. Предложена гибкая структура организации учебного процесса с учетом личностно-ориентированного подхода.

Ключевые слова: высшее образование; творческое мышление; креативная личность; будущие художники-педагоги; критерии готовности; личностно-ориентированный подход.

Serpionova E. N. Formation of the person the artist-teacher in higher education.

The article reveals the readiness of graduates of graphic art faculty to the implementation of the developmental aspect of the employment training and creative organization of the educational process as the interplay of three main components: motivational, value and operational. The conditions and levels of development of creative abilities in the process of productive activity are given. We propose a flexible structure of the educational process, taking into account student-centered approach. The necessary knowledge, skills and personality traits of the future teacher, ability to manage teaching and creative work of children are given.

Keywords: higher education; creative thinking; creative personality; future teachers; the criteria for preparedness; personal-centered approach.

УДК [378.016:74]:001.899:392

Смірнова О. О.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ВНЗ

У статті розкривається роль мистецтва як ядра духовної та естетичної культури майбутнього професіонала. Акцентується увага на особливостях навчання українського декоративно-прикладного мистецтва як одного з важливих способів залучення молоді до національної спадщини. Здійснений історіографічний і психолого-педагогічний аналіз теоретичних і практичних аспектів удосконалення системи відродження декоративно-прикладного мистецтва. Представлено авторську програму навчання декоративно-прикладного мистецтва. Розкрито практику її впровадження інноваційних методів навчання декоративно-прикладного мистецтва у ВНЗ.

Ключові слова: інноваційні методи, декоративно-прикладне мистецтво, майстер-клас, традиції та звичаї.

XXI століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіченості та культури всього населення набувають вирішального значення для економічного і соціального поступу країни. Інтеграція і глобалізація соціальних економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер. Стрижень сучасної освіти – розвивальна культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Зазначена ідея є домінантною у концептуальній основі Державної національної програми “Освіта (Україна XXI століття)” і відображена в Законі України “Про освіту” та “Про вищу освіту”.

Все більшого значення набуває високий рівень оволодіння інноваційними методами навчання майбутніх професіоналів, володіння ними фаховою майстерністю, що потребує вирішення питань наукового обґрунтування й практичного втілення системи професійної